ISSN -2583-147X(P), **Vol.- 8, Issue No. X,January 2023**
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

କେନ୍ଦୁଝରର କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ଓ ଯଶସ୍ୱୀ କଳାକାର ମାଗୁଣି ଚରଣ କୁଅଁର

ପ୍ରଜ୍ଞା ପ୍ରଣତି ସିଂହ

ପୃଥିବୀରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ପରମ୍ପରା ଅତି ପ୍ରାଚୀନ । ଚୀନ୍, ମିଶର, ଭାରତ ଏବଂ ଗ୍ରୀସ୍ ଆଦି ଦେଶରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ବିସ୍ତୃତ ପରମ୍ପରା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ବିଶେଷତଃ ପ୍ରାଚୀନ କାବ୍ୟ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ, ଦର୍ଶନ, ଲୋକକଥାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି କଣ୍ଢେଇ ନାଚର ରୂପରେଖ ବିସ୍ତାର ଲାଭ କରିଥାଏ । ସମାଲୋଚକଙ୍କ ମତରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ଆରମ୍ଭ କେବେ ଏବଂ କି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ହୋଇଥିଲା, ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରାଯାଇ ନ ପାରିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସାଧାରଣତଃ ମନୋରଞ୍ଜନ ନିମିତ୍ତ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, କାମ୍ବୋଡିଆ, ମଳୟ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ ଆଦି ଦେଶରେ ରାମାୟଣ, ମହାଭାରତ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଆଧାରରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ କରାଯାଉଥିବା ବେଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଦେଶରେ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଓ ଇତିହାସ ଆଧାରରେ କଣ୍ଢେଇଗୁଡ଼ିକୁ ନଚା ଯାଉଅଛି । ଭାରତରେ ରାଜସ୍ଥାନ, ଉତ୍ତରପ୍ରଦେଶ, ବିହାର, କର୍ଣ୍ଣାଟକ, କେରଳ, ଆନ୍ଧ୍ରପ୍ରଦେଶ, ତାମିଲନାଡୁ, ମହାରାଷ୍ଟ୍ର, ଓଡ଼ିଶା ଏବଂ ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ ଆଦି ରାଜ୍ୟରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ସୁଦୃଢ଼ ପରମ୍ପରା ରହିଅଛି ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସାଧାରଣତଃ ଚାରି ପ୍ରକାରର କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି (୧) ସୂତା କଣ୍ଢେଇ ନାଟ, (୨) ସଖୀ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ବା ହସ୍ତଚାଳିତ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ, (୩) କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ଓ (୪) ଛାୟା କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ବା ରାବଣ ଛାୟା । ସୂତା କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ସାଧାରଣତଃ ଗଞ୍ଜାମର ଘୁମୁସୁର ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଥିବା ବେଳେ, ସଖୀ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ କଟକ, ଗଞ୍ଜାମ, ଜଗତସିଂହପୁର ଜିଲ୍ଲାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେହିପରି କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ କେନ୍ଦୁଝର ଅଞ୍ଚଳର ସୁଦୃଢ଼ ପରମ୍ପରା ହେବା ବେଳେ, ଢେଙ୍କାନାଳ ଓ ଯାଜପୁରରେ ରାବଣ ଛାୟା ନାଟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ ସାଧାରଣତଃ ଏକ ନିର୍ଜିବ ପିତୁଳାଟିଏ ମଞ୍ଚରେ ନିଜର ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥାଏ । କଣ୍ଢେଇ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯିଏ ମଞ୍ଚର ପ୍ରଚ୍ଛଦ ପଟରେ ଥାଇ ନଚାଇଥାନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ସୂତ୍ରଧର ବୋଲି କୁହାଯାଇଥାଏ । କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲା ଅନ୍ତର୍ଗତ କେନ୍ଦୁଝର ଗଡରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀନାରାୟଣ ଗଡସାହିର ତଳି ଅଞ୍ଚଳରେ ବାସ କରୁଥିବା 'ଝରା' ବା 'ମାଛୁଆ' ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ବଂଶ ପରମ୍ପରା କମେ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟକୁ ଦେଖାଉଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ନିମ୍ନବର୍ଗର ଅଟନ୍ତି । ମାଛ ଧରିବା, ସାପଖେଳ ଦେଖାଇବା ଓ ନଈବାଲିରୁ ସୁନା ସଂଗ୍ରହ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କୌଳିକ ବୃତ୍ତି ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରୁ ଦୁଇ ପଇସା ରୋଜଗାର କରିପାରୁ ଥିଲେ । କେନ୍ଦୁଝର ଜିଲ୍ଲାର ଆଖପାଖ ଗାଁ ଗଣ୍ଡାରେ ବିଭିନ୍ନ ପୂଜାପାର୍ବଣ, ଯାନିଯାତ୍ରା, ବିବାହ ବ୍ରତ ଆଦି ମାଙ୍ଗଳିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ଏହି ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହେଉଥିଲା । ଗଡର ଝରା ବସ୍ତିର ସ୍ୱର୍ଗତଃ ଗୋପୀ ଝରା (ବେହେରା) ତାଙ୍କ ପୁଅ ସ୍ୱର୍ଗତଃ ମକରଧ୍ୱଜ ଝରା ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ ଏହି ନାଟକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଆସୁଥିଲେ । ମକରଧ୍ୱଜ ଅନ୍ତେ ତାଙ୍କର ବଂଶରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଦାୟାଦମାନେ ଆଉ ଏହି ପରମ୍ପରାକୁ ବଜାଇ ରଖିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମକରଧ୍ୱଜଙ୍କ ଉପଯୁକ୍ତ ଶିଷ୍ୟ ମାଗୁଣି ଚରଣ କୁଅଁର ପ୍ରଥମେ ଗୁରୁଙ୍କ ସହଯୋଗୀ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ

ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟକୁ ପେଶା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ୮୬ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପଦାର୍ପଣ କରିଥିବା ଏହି ଦକ୍ଷ ବିନ୍ଧାଣୀଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା ୧୯୩୭ ମସିହା ଫେବୃୟାରୀ ୧୨ କେନ୍ଦୁଝର ଗଡ ପୁରୁଣା ବଜାରରେ । ପିଲାଦିନରୁ କଳା ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅଦମ୍ୟ ଆଗ୍ରହ ଥିଲା । ଏଗାର-ବାର ବର୍ଷ ବୟସରେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢୁଥିବା ସମୟରେ ସେ ପାଠ ପଢା ଛାଡି ଦେଇ ବିଖ୍ୟାତ ରାମଲୀଳା ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଅନ୍ୟତମ ସଫଳ ଅଭିନେତା ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତି ପାଇଲେ । ସମକାଳର କେନ୍ଦୁଝରର ଗଡର ବିଶିଷ୍ଟ କଳାକାର ଦାଶରଥି ମହାରଣାଙ୍କର କାଠ ଖୋଦେଇ ମୂର୍ତ୍ତିର ଆକର୍ଷଣ ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏକ ନାଟକୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଦେଲା । ଦାଶରଥି ମହାରଣା ସ୍ଥାନୀୟ ସରକାରୀ ସ୍କୁଲ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ଏବଂ ମକରଧ୍ୱଜ (ଝରା) ଯେଉଁ କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକ ନାଟ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ, ସେଗୁଡିକୁ ସେ ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ମାଗୁଣି କୁଅଁର ତାଙ୍କ ଠାରୁ ତାଲିମ୍ ନେଇ କାଠର ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ମାଗୁଣିଙ୍କ କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକ ଅତି ଜୀବନ୍ତ ଲାଗୁଥିବାରୁ ତାଙ୍କ କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକ ପ୍ରତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଆକର୍ଷଣ ବଢିଲା । ତାଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳର ପଥର ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାତା ଭଗବାନ ଜେନାଙ୍କ ଠାରୁ ସେ ପଥରରେ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରିବା ତାଲିମ୍ ନେଲେ । ଏହିଭଳି ଭାବେ ମାଗୁଣି ଚରଣ କାଠ, ସିମେଣ୍ଟ ଓ ପଥରରେ ମୂର୍ତ୍ତି ତିଆରି କରିବାରେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ ହେଲେ ।

କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟକୁ ପ୍ରଥମ କରି ଶ୍ରୀ ମାଗୁଣି ଚରଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବସାୟିକ ରୀତିରେ ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ପାଞ୍ଚଜଣ ସହଯୋଗୀଙ୍କୁ ନେଇ 'ଉତ୍କଳ ବିଶ୍ୱକର୍ମା କଳାକୁଞ୍ଜ' ନାମକ ଏକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗଢି ଜିଲ୍ଲାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯୁବକକମାନଙ୍କୁ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ତାଲିମ୍ ମଧ୍ୟ ଦେଉଥିଲା । କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକ ସାଧାରଣତଃ ଗମ୍ଭାରୀ ଛଳନା ପରି ଶକ୍ତ ଓ ହାଲୁକା କାଠରେ ତିଆରି । ମାଗୁଣି କୁଅଁର କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକୁ ତିଆରି କଲା ବେଳେ ପ୍ରଥମେ ସରୁ ସରୁ ଲମ୍ବ କାଠଗୁଡିକୁ ଚଉଦ-ପନ୍ଦର ଲମ୍ବର ଛୋଟ ଛୋଟ ଖଣ୍ଡ କରି ଦିଅନ୍ତି । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଖଣ୍ଡକୁ ତିନୋଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରନ୍ତି । ପ୍ରଥମଟି ମୁଣ୍ଡ ଠାରୁ ବେକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗଟି ବେକ ଠାରୁ ଅଣ୍ଟା ଓ ତୃତୀୟ ଭାଗଟି ଅଣ୍ଟା ଠାରୁ ଜଙ୍ଘ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶରୀରାନୁପାତ ଦୂରତାରେ ଭାଗ କରି, କଣ୍ଢେଇ ତିଆରି କରନ୍ତି । ସାଧାରଣତଃ କଣ୍ଢେଇର ହାତଗୁଡିକ ଗୋଟିଏ କାଠରେ ତିଆରି ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ ସ୍ଥଳେ ଛୋଟ ଛୋଟ କାଠଗୁଡିକୁ ନେଇ ମଧ୍ୟ କଣ୍ଢେଇର ହାତ ତିଆରି କରାଯାଏ । ଶେଷରେ କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକୁ ନାଟକର ଚରିତ୍ର ଅନୁସାରେ ଆଖି, ନାକ, କାନ ତିଆରି କରି ଏକ ଜୀବନ୍ତ ମଣିଷ ପରି ଗଢି ତୋଳାଯାଏ । ଏହି କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକର ଓଜନ ଏକରୁ ଦେଢ କିଲୋଗ୍ରାମ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ସଞ୍ଚାଳକ ଦଣ୍ଡ ସାହାଯ୍ୟରେ ସଞ୍ଚାର କରିଥାଏ । କାଠ କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ କାଠରେ ତିଆରି ପୁତ୍ତଳିକା ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଯାଉ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ କରାଯାଇଅଛି ।

କାଠ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ମଞ୍ଚସଜ୍ଜା ପୂର୍ବରୁ ଝରା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କାଠ ଓ ବାଉଁଶ ସାହାଯ୍ୟରେ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରେ ଚାରିଖଣ୍ଡ ଶକ୍ତ ବାଉଁଶକୁ ମାଟିରେ ଦମ୍ଭ କରି ପୋତି, ସେଥିରେ ଆଉ କେତେଖଣ୍ଡ ସରୁ ବାଉଁଶ କାଠିକୁ ମଞ୍ଚର ଚାରି ପାଖରେ ରଶି ସାହାଯ୍ୟରେ ବାନ୍ଧି ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ତିଆରି କରାଯାଉଥିଲା । ଛାଞ୍ଚରେ ଚାରିପଟେ ପୁରୁଣା ଲୁଗା ଗୁଡା ଯାଉଥିଲା । ମଞ୍ଚ ସମ୍ମୁଖରେ ଖାଲି ସ୍ଥାନ ରଖା ଯାଉଥଲା । ମଞ୍ଚର ପରରେ କଳା ବା ନୀଳ ରଙ୍ଗର କନାଟିଏ ବାନ୍ଧି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସଞ୍ଚାଳକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ତଳେ ବସି କାଠି କଣ୍ଢେଇଗୁଡିକୁ କଳା ପରଦା ଆଗରେ ନଚାଉ ଥିଲେ । ଦୂରରେ ଦର୍ଶକ କଣ୍ଢେଇ ନାଟକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ନାଟ ଦେଖାଉଥିବା ସଞ୍ଚାଳ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଆଦୌ ଦୃଶ୍ୟମାନ ହୁଏ ନାହିଁ । ମଞ୍ଚକୁ ଆଲୋକିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ପ୍ରଥମେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଶିଶୁ କାଠକୁ ଗୋଛା ଆକାରରେ ବାନ୍ଧି କିମ୍ବା ମାଟି ଖପରାରେ ପାଉଁଶ ରଖି ତା ଉପରେ ତେଲ ଢାଳି ସେଥିରେ ନିଆଁ ଧରାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ନାଟ ଆରମ୍ଭରେ ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ଏହି ପାରମ୍ପରିକ ରୀତିକୁ ଅନୁସରଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେ ଆଧୁନିକ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ତିଆରି ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସହିତ ବିଜୁଳି ଆଲୁଅକୁ ମଞ୍ଚ ଆଲୋକିତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ତା'ସହିତ ବିଜୁଳି ନଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପେଟ୍ରୋମାକ୍ସ ଲାଇଟ୍‌କୁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥାଏ । ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ଅଭିନୟକୁ ଅଧିକ ଜୀବନ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ମଞ୍ଚ ପରରେ କଳା ପରଦା ପରିବର୍ତ୍ତେ ରଙ୍ଗବେରଙ୍ଗ ପରଦା ଟାଙ୍ଗିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଅତୀତରେ ଝରା ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ କେବଳ ଦୁଇଜଣ ବାଦ୍ୟକାରଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କାଳରେ ବଂଶୀ, କ୍ଲାରିଓନେଟ୍, ବେହେଲା, ହାରମୋନିୟମ୍, ଡୁବିତାବଲା, ଯୋଡିନାଗରା, ମୃଦଙ୍ଗ, ପଖୌଜ, ଝାଞ୍ଜ, କୁବ୍‌ଜି ଆଦି ଆଧୁନିକ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ବ୍ୟବହାର କଲେ ।

କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ ସାଧାରଣତଃ ହରିବଂଶ, ରାମାୟଣ, ଭାଗବତର କଥା ଭାଗକୁ ଆଧାର କରି ହରିଙ୍କ ଜନ୍ମ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି କଂସାସୁରର ନିଧନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳାକୁ ସଙ୍ଗୀତ ମାଧମରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରୁଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ରୁଚିକୁ ଆଖିରେ ରଖି ଶ୍ରୀ କୁଅଁର କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ 'ସୀତା ବିବାହ', 'ସୀତା ଚୋରି', 'କୃଷ୍ଣ-ସୁଦାମା', 'ନଳ-କୁବେର', 'ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ ଜନ୍ମ', 'ରଙ୍ଗସଭା', 'ରଘୁ ଅରକ୍ଷିତ', 'ବନ୍ଧୁ ମହାନ୍ତି', 'କର୍ଣ୍ଣବଧ', 'ହରିଶ୍ଚନ୍ଦ୍ର', 'କୀଚକ ବଧ' ଆଦି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ନାଟ ଆରମ୍ଭରେ ମଙ୍ଗଳାଚରଣ ଓ ତ ପରେ ପରେ ଦ୍ୱାରୀ ମୁଖରେ ସମଗ୍ର ନାଟକର କାହାଣୀର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ପରେ ନାଟକର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥାଏ ।

ମାଗୁଣି କୁଅଁରଙ୍କ ରଚିତ 'ରାମ ବନବାସ' ନାଟକରେ ରାମ ବେଳେ ବେଳେ ସୀତାଙ୍କ ଘରଣୀପଣକୁ ପରିହାସ କରି କହୁଥିଲେ-

"ତୋ'ଠୁ ଘରଣୀ ନାଇଁଲେ / ସୀତା / ତୋଠୁ ଘରଣୀ ନାଇଁ । // ଡୋଲିଏ ଚାଉଳ - ଓଳିଏ କଲୁ / ତିନି ପରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋ ସୀତେ, // ତିନିପରାଣୀଙ୍କ ପାଇଁ ।"

ସେହିପରି ରାଧାଙ୍କ ଆକଟକୁ କାନ ନ ଦେଇ କୃଷ୍ଣ ରସିକତା କରି କହନ୍ତି –

"ଝୁଲି ଝୁଲି ଆସୁଅଛି ନାଗରୀ ନୂଆ,/ ନୟନେ ରଞ୍ଜିଛି କଳା, ପାଦରେ ବାଜେଣି ବଳା, // ଝମଝମ ଝମକୁଛି ପାଦ ଝୁଣ୍ଟିଆ, / ଝୁଲି ଝୁଲି ଆସୁଅଛି ନାଗରୀ ନୂଆ ।// ଓଟାରି ବାନ୍ଧିଛି ଜୁଡ଼ା, ମିଶାଇ ମଲ୍ଲି ପାଖୁଡ଼ା / ଚାପରେ ଦେଇଛି ବେଢା କେତକୀ କିଆ // ଝୁଲି ଝୁଲି ଆସୁଅଛି ନାଗରୀ ନୂଆ ।"

(ଲୋକନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଓ କଣ୍ଢେଇନାଟ)

ପୂର୍ବରୁ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ ଅଶି ପ୍ରତିଶତ ଗୀତ ସାଙ୍ଗକୁ ସମାନ୍ୟ ସଂଳାପ ରହୁଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ଏହି ରୀତିକୁ ଭାଙ୍ଗି ନାଟରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ସଂଳାପ ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ପୂର୍ବରୁ ଚିରାଚରିତ ପୌରାଣିକ, କିମ୍ବଦନ୍ତୀମୂଳକ ଘଟଣା ସହିତ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟରେ ପ୍ରଥମଥର ସାମାଜିକ ଘଟଣାବଳୀ ଓ ସମସ୍ୟାକୁ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଜନସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି କଲେ । ଶ୍ରୀ କୁଅଁରଙ୍କ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି ସେ ଏକାଥରେ ଅନେକ ଗୁଡିଏ କଣ୍ଠସ୍ୱରରେ ସଂଳାପ ପରିବେଷଣ କରି ପାରନ୍ତି । ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କାଳରେ ସେ ଉଭୟ ପୁରୁଷ, ମହିଳା, ହାତି, ସାପ, ଘୋଡା, କୋଇଲି ପରି ବିଭିନ୍ନ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ସ୍ୱରକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟର ପରିବେଷଣ କରିଥାଆନ୍ତି ।

ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ଏହି କଳାକୁ ନୟାଗଡର ବିଖ୍ୟାତ ଅଭିନେତା ବାଞ୍ଛାନିଧି ଶତପଥୀଙ୍କ ଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଏକଦା ବାଞ୍ଛାନିଧି କେନ୍ଦୁଝରରେ ଆପଣା ଅଭିନୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କାଳରେ ତାଙ୍କ କଥନଭଙ୍ଗୀରେ ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ଉକ୍ତ କଳାକୁ ଶ୍ରୀ କଅଁର ଶିଖି କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କାଳରେ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସଫଳ ହେଲେ । ଶ୍ରୀ କୁଅଁର କେନ୍ଦୁଝରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ କାଠିକଣ୍ଢେଇ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ଉଚ୍ଚ ପ୍ରଶଂସିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଜାତିରେ ଖଣ୍ଡାୟତ ହୋଇ ମଧ ନିଜ ଜାତିର କୌଳିକ ବୃତ୍ତିକୁ ଆପଣାଇ ଥିବାରୁ ବହୁ ନିନ୍ଦା, ଅପବାଦର ଶିକାର ହୋଇଥିଲେ ହେଁ, ସେ କୌଣସି କଥାକୁ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରି ନାହାନ୍ତି । ସେ କେନ୍ଦୁଝରର ଆନନ୍ଦପୁର, ଘସିପୁରା, ଝୁମ୍ପୁରା, ପଣ୍ଡାପଡା, ତେଲକୋଇ, ଚମ୍ପୁଆ, ଢେଙ୍କିକୋଟ, ପାଟଣା, କେନ୍ଦୁଝରଗଡ (ଟାଉନ୍) ଆଦି ସ୍ଥାନଗୁଡିକରେ କାଠିକଣ୍ଢେଇ ନାଟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ଜିଲ୍ଲା ତଥା ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ତାଙ୍କ ନାଟକୁ ବିପୁଳ ପ୍ରଶଂସା ମଳଛି । ଓଡ଼ିଶାରେ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ଭଳି ବିଲୁପ୍ତ ସାଂସ୍କୃତିକ ନୃତ୍ୟକୁ ଜନମାନସରେ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିଥିବାରୁ ଶ୍ରୀ କୁଅଁରଙ୍କୁ ୨୦୨୩ ମସିହାରେ ଭାରତର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସମ୍ମାନ 'ପଦ୍ମଶ୍ରୀ' ସମ୍ମାନରେ ସମ୍ମାନିତ କରାଯାଇଅଛି । ଏହାଛଡା ସେ ୨୦୦୪ ମସିହାରେ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀ ପୁରସ୍କାର ଏବଂ ୨୦୧୨ ମସିହାରେ ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜ ସମ୍ମାନରେ ସମ୍ମାନିତ ।

ଧରିତ୍ରୀର ଏକ ସାକ୍ଷାତକାରରେ ଶ୍ରୀ କୁଅଁର ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ କାଠି କଣ୍ଢେଇର ସ୍ଥିତିକୁ ନେଇ କ୍ଷୋଭ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି । ଅପେରା ପାର୍ଟିର ଚାକଚମକ, ଲାଇଟ୍, ଡିସ୍କୋଡାନ୍ସ ଆଗରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ଫିକା ପଡିଯାଇଛି ବୋଲି ସେ କୁହନ୍ତି । ସେହିପରି ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାର ଅଭାବ ଓ ପରପୁରୁଷଙ୍କର ଅନାଗ୍ରହ ଯୋଗୁଁ ଏହି କଳାଟି ଲୋପ ପାଇଯିବାର ଆଶଙ୍କା ରହିଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ କାହିଁ କେତେ ବର୍ଷରୁ ସୃଷ୍ଟି ହେଇଥିବା ଏହି ନିର୍ଜିବ କଳାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବା ଆଜିର ଉତ୍ତର ପିଢିର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଏକଦା କେନ୍ଦୁଝରଗଡ଼ର ଆକର୍ଷଣର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ଥିବା ବାଡି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ଆଜି ଅଲୋଡା ହୋଇପଡିଛି । କଳାକାରମାନେ ଦର୍ଶକ ଅଭାବରେ ନାଟ ଦେଖାଇବା ଧିରେ ଧିରେ ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେଣି । ଯଦି ସରକାର ବେଳ ଥାଉ ଥାଉ ଏ ଦିଗରେ ଦୃଷ୍ଟିନିକ୍ଷେପ ନ କରନ୍ତି, ତେବେ ଏହି କଳାଟି ବିଲୁପ୍ତ ହେବାର ଆଶଙ୍କା କରାଯାଉଛି । ଶ୍ରୀ କୁଅଁରଙ୍କ ଦଳ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି କଣ୍ଢେଇ ନାଟସଂସ୍ଥା ଦଳ ସରକାରଙ୍କ ଠାରୁ ଅନୁଦାନ ପାଇପାରି ନାହାନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଦୁଇ ପୁଅ କାଠି କଣ୍ଢେଇ ନାଟ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ହେଲେ ମଧ ନାଟ ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କ ବିମୁଖତା ତାଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହି କଳାଠାରୁ ଦୂରେଇ ନଦେବ ଏହା କିଏ କହିପାରିବ । ତେଣୁ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଏହାର ପ୍ରତିକାର ଆବଶ୍ୟକ ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ :

୧. ଦାଶ, ଡ. ଗୌରାଙ୍ଗ ଚରଣ : ଲୋକନାଟ୍ୟ ପରମ୍ପରା ଓ କଣ୍ଢେଇ ନାଟ, ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, କଟକ, ୧୯୯୩ ।

୨. ଦାସ, ଧୀରେନ୍ : ଓଡ଼ିଶାର ଯାତରା, ଓଡ଼ିଶା ସଙ୍ଗୀତ ନାଟକ ଏକାଡେମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୮୧ ।

୩. ପଟ୍ଟନାୟକ, ଧୀରେନ୍ : ଓଡ଼ିଶାର କଣ୍ଢେଇ ନାଟ, ଓଡ଼ିଶା ସାହିତ୍ୟ ଏକାଡେମୀ, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୧୯୮୨ ।

୪. ପାଣି, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ କୁମାର : ଓଡ଼ିଶାରେ କଣ୍ଢେଇ ନାଟର ପରମ୍ପରା, ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକସଂସ୍କୃତି, ଜାତୀୟ ସମ୍ମାନ ସ୍ମାରକୀ ପ୍ରାପ୍ତର, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ, ବୁର୍ଲା, ୧୯୮୮ ।

(୫) ସାହୁ, ନାରାୟଣ : ଓଡ଼ିଶା, ଆସାମ ଓ ବଙ୍ଗଳାର ଲୋକନାଟ୍ୟ, ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା, ଭୁବନେଶ୍ୱର, ୨୦୧୮ ।

(୬) ଧରିତ୍ରୀ ସାକ୍ଷାତକାର : ୧୯ ମାର୍ଚ୍ଚ, ବୁଧବାର, ପୃଷ୍ଠା- ୧୧, ୨୦୧୪ ।

ଗବେଷିକା, ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ,
ରେଭେନ୍ସା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ